

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Приймальною комісією

Протокол № 2
03 2025 р.

Голова Приймальної комісії

Олександр БОНДАР

ПОГОДЖЕНО:

Відповідальний секретар Відбіркової
комісії

Вікторія БУЛИЧОВА

Вікторія БУЛИЧОВА

Гарант освітньо-наукової програми

Юрій КАГАНОВ

Юрій КАГАНОВ

**ПРОГРАМА
ФАХОВОГО ІСПИТУ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ В9 ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ**

Освітньо-науковий ступінь: доктор філософії

Спеціальність: В9 Історія та археологія

Освітньо-наукова програма: Історія

Запоріжжя – 2025 рік

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета вступного іспиту до аспірантури зі спеціальності 032 Історія та археологія - з'ясувати рівень теоретичних знань та практичних навичок вступників, яких вони набули під час навчання на освітньому ступені / рівні спеціаліста / магістра, з метою формування рейтингового списку та конкурентного відбору здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 Історія та археологія, в межах ліцензійного обсягу університету.

2. ФОРМА ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Фаховий іспит зі спеціальності проходить в очній або дистанційній формі.

Іспит в очній формі проходить у приміщенні Запорізького національного університету (з дотриманням заходів безпеки в умовах воєнного стану) у два етапи. Письмовий етап – вступники надають відповіді на питання екзаменаційного білету у письмовій формі. Тривалість письмового етапу – до 45 хв. Усний – співбесіда вступника з фаховою атестаційною комісією ЗНУ з питань екзаменаційного білету (до 30 хв).

Іспит у дистанційній формі проходить у два етапи. Підготовчий етап – самостійна підготовка відповідей на питання екзаменаційного білету (до 10 хв.) та основний етап – співбесіда вступника з фаховою атестаційною комісією ЗНУ з питань екзаменаційного білету (до 45 хв.)

Для складання фахового іспиту зі спеціальності у дистанційній формі вступник надає Приймальній комісії ЗНУ один з документів: документ про проживання (перебування) поза межами м. Запоріжжя (витяг з реєстру територіальної громади, довідка ВПО), документ про перебування поза межами України або документ, який підтверджує наявність іншої поважної причини. Рішення про допуск до складання іспиту у дистанційній формі приймається Приймальною комісією.

У разі складання фахового іспиту зі спеціальності у дистанційній формі вступник має забезпечити процедуру ідентифікації особи, яка включає перевірку персональних даних та забезпечення безперебійного технічного оснащення для відеозв'язку з фаховою атестаційною комісією ЗНУ у режимі реального часу.

Проведення фахових іспитів зі спеціальності та презентація дослідницької пропозиції як в очному, так і в дистанційному форматах, підлягають обов'язковому відео- та аудіозапису, який не може бути переданий третім особам.

3. СТРУКТУРА ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТА

Білет фахового вступного випробування містить 3 теоретичних питання.

4. ВИМОГИ ДО ВІДПОВІДІ ВСТУПНИКА

У питаннях оцінюється знання вступника з базових фахових дисциплін, що є необхідними для коректного вираження певних понять, а також для розуміння широкого кола теоретичних та практичних завдань, володіння навичками, що є необхідними для професійної діяльності у межах програми.

Правильність виконання завдань оцінюється відповідно до критеріїв оцінювання знань.

Екзаменатор не зобов'язаний читати розв'язання завдань, що наведені вступником в чернетці.

Під час проведення іспиту забороняється використовувати підручники, навчальні посібники, інші джерела інформації (якщо це не передбачено програмою). Також забороняється користуватися мобільними телефонами та іншими засобами зв'язку і передачі даних.

5. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Для особи, яка претендує на зарахування для здобуття ступеня доктора філософії (за 200 бальною шкалою):

Високий рівень (175-200 балів) вступник отримує, виявивши такі знання та вміння: в повній мірі засвоїв увесь програмний матеріал, показує знання не лише основної, але й додаткової літератури, наводить власні міркування, робить узагальнюючі висновки, використовує знання з суміжних галузевих дисциплін, вдало наводить приклади.

Достатній рівень (150-174 балів) вступник отримує, виявивши такі знання та вміння: має також високий рівень знань і навичок. При цьому відповідь досить повна, логічна, з елементами самостійності, але містить деякі неточності або пропуски в неосновних питаннях. Можливе слабке знання додаткової літератури, недостатня чіткість у визначенні понять.

Задовільний рівень (124-149 балів) вступник отримує, виявивши такі знання та вміння: в загальній формі розбирається у матеріалі, але відповідь неповна, неглибока, містить неточності, робить помилки при формулюванні понять, відчуває труднощі, застосовуючи знання при наведенні прикладів.

Низькій рівень (100-123 балів) вступник отримує, виявивши такі знання та вміння: в загальній формі розбирається у матеріалі, допускає суттєві помилки при висвітленні понять, на додаткові питання відповідає не по суті.

До участі у конкурсі не допускається (0-99 балів), якщо вступник виявив такі знання та вміння: не знає значної частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки при висвітленні понять, на додаткові питання відповідає не по суті.

6. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Перелік питань

1. Проблема періодизації історії України .

2. Трансформація української історичної науки (кінець ХХ ст. – початок ХХІ ст.) .
3. Історіографічне дослідження: структура, методи, особа автора.
4. Українські історичні школи.
5. Основні методологічні та концептуальні засади української радянської історіографії.
6. Постать І.Мазепи в історіографії.
7. Центральна Рада: історіографія питання.
8. Грушевськознавство: зародження, наукові осередки, значення.
9. Класифікація історичних джерел.
10. Методи джерелознавчого дослідження.
11. Мемуаристика як історичне та історіографічне джерело.
12. Поняття «спеціальні історичні дисципліни»: виникнення, еволюція, структура.
13. Козацтво в історії України (ХV – початок ХХ ст.).
14. Переяславська Рада 1654 р. та її історичне значення.
15. Український національний рух в контексті визвольної боротьби народів Центрально-Східної Європи ХІХ – початку ХХ ст.
16. Вплив Першої світової війни на хід української історії.
17. Українська Держава П.Скоропадського.
18. Державотворчий потенціал української нації в період Револуції 1917–1922 рр.
19. Політика українізації 1920-х – початку 1930-х рр.
20. Політика коренізації в Україні (випадок національних меншин).
21. Голодомор 1932–1933 рр.
22. Тенденції соціально-економічного розвитку України за радянської доби.
23. Україна в подіях Другої світової війни.
24. Дисидентський рух в Україні (1960–80-ті рр.) .
25. Еволюція полісу від крито-мікенської доби до класичного періоду.
26. Грецька колонізація: причини, напрямки, значення в історії.
27. Середньовічне місто як феномен західноєвропейської цивілізації. Основні проблеми середньовічного міста в історіографії.
28. Становлення абсолютних монархій в Європі. Проблеми дослідження в історіографії.
29. Реформація: сутність, значення, проблеми в сучасній науці.
30. Формування партійно-політичної системи Англії наприкінці ХVІІ – ХVІІІ ст.
31. Соціально-політичні зміни у Франції за часів імперії Наполеону.
32. Формування індустріального суспільства в ХІХ – початку ХХ ст.
33. Система міжнародних відносин наприкінці ХІХ – початку ХХ ст.
34. Генеза Версальсько-Вашингтонської системи світового устрою.
35. Ісламський фундаменталізм та його вплив на систему міжнародних відносин на сучасному етапі.

7. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Балух В. О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. Т. 1. Стародавня Греція : Підручник. Чернівці: Наші книги, 2007. 656 с.
2. Балух В. О. Історія античної цивілізації: У 3-х т. Т.2. Стародавній Рим : Підручник. Чернівці : Наші книги, 2008. 848 с.
3. Блек Дж. Історія світу від найдавніших часів до сьогодення. Харків : Vivat, 2021. 256 с.
4. Верига В. Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XX ст.). Львів : Світ, 1996. 447 с.
5. Вовк Ф.К. Студії з української етнографії та антропології : нова редакція. Харків : Видавель Савчук О.О., 2015. 464 с.
6. Войтович Л.В., Козак Н.Б., Овсінський Ю.В., Чорний М.І. Medium aevum, Середні віки : Підручник з історії середніх віків для історичних факультетів університетів. Львів : Тріада плюс, 2010. 511 с.
7. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX-XX століття : [Навч. посіб.]. Київ : Генеза, 2000. 360 с.
8. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ : Портал, 2021. 432 с.
9. Грушевський М.С. Історія України-Русі : В 10-ти томах, 11-ти книгах. Київ : Наукова думка, 1990-1998.
10. Дейвіс, Норман. Європа. Історія. Київ : Основи, 2001. 1463 с.
11. Грабовський С. Нариси з історії українського державотворення. Київ : Генеза, 1995. 608 с.
12. Когут З. Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини. 1768-1830. Київ : Основи, 1997. 317 с.
13. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу [підруч.]. Київ : Либідь, 2006. 592 с.
14. Крижановський О.О., Крижановський О.П. Історія Середніх віків. Вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя: Курс лекцій: Навч. посібник. Київ : Либідь, 2004. 365 с.
15. Макарчук С. Писемні джерела з історії України: Курс лекцій. Львів : Світ, 1999. 252 с.
16. Мищик Л.М., Кузьменко Ю.В. Новітня історія країн Європи та Америки (1918-2007 рр.) : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2008. 544 с.
17. Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки (1945 р. – початок XXI ст.). Львів : Тріада плюс, 2011. 700 с.
18. Попович М.В. Нариси історії культури України. Київ : «АртЕк», 1998. 728 с.
19. Реснт О., Сердюк О. Перша світова війна й Україна. Київ : Генеза, 2004. 480 с.
20. Світова історія : XX ст. Енциклопедичний довідник. Львів : Літопис, 2008. 512 с.

21. Ставнюк В.В. Становлення афінського поліса. Київ : Аквілон-Плюс, 2005. 216 с.
22. Стороженко І.С. Богдан Хмельницький і воєнне мистецтво у Визвольній війні українського народу середини XVII століття. Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. держ. ун-ту, 1996. Кн. 1: Воєнні дії 1648-1652 рр., 1996. 326 с.
23. Струкевич О.К. Україна-Гетьманщина та Російська імперія протягом 50 – 80-х рр. XVIII ст. (політико-адміністративний аспект проблеми). Київ, 1996. 100 с.
24. Турченко Г.Ф. Південна Україна на зламі епох (1914–1922 рр.). Запоріжжя : Просвіта, 2005. 324 с.
25. Турченко Ф. Турченко Г. Південна Україна: модернізація, світова війна, революція (кінець XIX ст. – 1921 р.) : Історичні нариси. Київ : Генеза, 2003. 304 с.
26. Турченко Ф., Каганов Ю., Турченко Г. Історія України (1914– 1945) : підручник для здобувачів навчального ступеня бакалавра. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 368 с.
27. Українська історіографія на зламі XX-XXI століть: здобутки і проблеми: Колективна монографія. Львів : Львівський національний університет ім. І. Франка, 2004. 405 с.
28. Українська культура : лекції за редакцією Д. Антоновича. Київ : Либідь, 1993. 592 с.
29. Українське козацтво. Мала енциклопедія. Київ : Генеза, Запоріжжя : \ Прем'єр, 2002. 568 с.
30. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ : Критика, 2007. 326 с.
31. Яковенко Н. Нариси історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ : Критика, 2005. 537 с.
32. Яровий В. І. Новітня історія центральноєвропейських та балканських країн XX століття : підручник. Київ : Генеза, 2005. 814 с.

Додаткова

33. Антонович В.Б. Про козацькі часи на Україні. Київ : Дніпро, 1991. 238 с.
34. Апанович О.М. Збройні сили України першої половини XVIII ст. Київ : Наукова думка, 1969. 224 с.
35. Багалій Д.І. Історія Слобідської України. Харків : Дельта, 1993. 256 с.
36. Багатопартійна держава на початку XX ст. : програмні документи українських політичних партій. Київ : Пошук, 1992. 92 с.
37. Баран Б.К. Україна після Сталіна : Нарис історії 1953–1985. Львів : Свобода, 1997. 124 с.
38. Баран В.Д., Козак Д.Н., Терниловський Р.В. Походження слов'ян. Київ : Наукова думка, 1991. 139 с.
39. Безотосний М. Україна в добу сталінщини: історія опору: Монографія. Київ : Ін-т політичних та етнонаціональних досліджень, 2002. 128 с.

40. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953 рр. : у 2 кн. Кн.1. Київ : Либідь, Війська України, 1994. 432 с.; Кн.2. Київ : Либідь, Війська України, 1994. 686 с.
41. Борщак І. Іван Мазепа : життя і пориви великого гетьмана. Київ : Рад. письменник, 1991. 314 с.
42. Брухфельд С., Левін П. «Перекажіть це дітям вашим...» : Книга про Голокост в Європі 1933-1945. Дніпро, 2018. 132 с.
43. Винниченко В. Відродження нації: У 3 т. Київ: Вид-во політичної літератури України, 1990. Ч.1. 348 с.; Ч.2. 328 с.; Ч.3. 542 с.
44. Вулф Л. Винайдення Східної Європи : мапа цивілізації у свідомості епохи Просвітництва. Київ : Критика, 2009. 591 с.
45. В'ятрович В. Наша столітня. Короткі нариси про довгу війну. Харків : Фабула, 2023. 256 с.
46. Голобуцький В.О. Запорозьке козацтво. Київ : Вища шк., 1994. 539 с.
47. Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині XVII – XVIII ст. : кордони, населення, право. Київ : Основи, 1996. 223 с.
48. Денисенко В. Формування та функціонування в Україні політичного режиму Віктора Януковича (2010–2014 рр.). Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 878 с.
49. Крип'якевич І.П. Галицько-Волинське князівство. Київ : Наукова думка, 1984. 176 с.
50. Крупник Л. О. Історія України: формування етносів, нації, державності: навчальний посібник. Київ, 2017. 213 с.
51. Літопис гадяцького полковника Григорія Грабянки. Київ : Т-во «Знання» України, 1992. 143 с.
52. Літопис Руський. Київ : Дніпро, 1989. 591 с.
53. Літопис Самовидця. Київ : Наукова думка, 1971. 206 с.
54. Липинський В. Україна на переломі. 1657–1659 : Записки до історії українського державного будівництва в XVII столітті. Київ : Дніпро, 1997. 320 с.
55. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 тт. Т.1. Київ : Основи, 1994. 530 с., Т.2. Київ: Основи, 1994. 554 с.
56. Магочій П.-Р. Україна: історія її земель та народів. Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2012. 794 с.
57. Мельник Л. Гетьманщина першої половини XVIII століття. Київ : Київ. націон. ун-т ім. Т. Шевченка, 1997. 232 с.
58. Мороз О.О. Аграрні реформи в Україні : теорія, історія, еволюція парадигми : Монографія. Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2003. 234 с.
59. Наливайко Д. Козацька християнська республіка. Київ : Дніпро, 1992. 495 с.
60. Орлова Т.В. Сучасна політична історія країн світу. Київ; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2017. 944 с.
61. Перша світова війна і революції : вектори соціокультурних трансформацій : Колективна монографія. Київ : Кондор-Видавництво, 2017. 280 с.

62. Перша світова війна у фокусі історії (дипломатичні та політичні колізії Великої війни) : Монографія. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 352 с.
63. Перша та Друга світові війни в історії людства (до 100-річчя початку Першої та 75-річчя початку Другої світових воєн) : Монографія. Київ: [б. в.], 2014. 316 с.
64. Пірко В. Заселення і господарське степової України в XVI–XVIII ст. Донецьк : Сх. вид. дім, 2004. 124 с.
65. Плохій С. Російсько-українська війна. Повернення історії. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2023. 400 с
66. Плохій С. Українська Кліо. Нариси про історію, істориків та пам'ять. Київ : Кліо, 2022. 352 с.
67. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т. 1. До середини XVII століття. Київ : Либідь, 1992. 640 с.
68. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т. 2. Від середини XVII століття до 1923 року. Київ : Либідь, 1992. 608 с.
69. Присяжнюк Ю. Українське селянство XIX – XX ст. : еволюція, ментальність, традиціоналізм. Навчальний посібник для студентів історичних факультетів. Черкаси : Відлуння плюс, 2002. 120 с.
70. Салата О.О. Історичні портрети політичних та державних діячів Другої світової війни. Київ : Освіта України, 2008. 242 с.
71. Скальковський А.О. Історія Нової Січі, або останнього Коша Запорозького. Дніпропетровськ : Січ, 1994. 678 с.
72. Смолій В.А., Степанков В.С. Богдан Хмельницький : Соціально-політичний портрет. Київ : Либідь, 1993. 502 с.
73. Субтельний О. Мазепинці : Український сепаратизм на початку XVIII ст. Київ : Либідь, 1994. 240 с.
74. Турченко Ф.Г. Микола Міхновський : Життя і Слово. Київ : Генеза, 2006. 318 с.
75. Україна і виклики посттоталітарного транзиту (1990–2019) / НАН України, Ін-т історії України. Київ : Академперіодика, 2021. 592 с.
76. Шай Девід Е. Історія Америки. Львів : Літопис, 2022. 1112 с.
77. Щербак В. Українське козацтво: формування соціального стану. Друга половина XV – середина XVII ст. Київ : Вид. дім «KM Academia», 2000. 300 с.
78. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків : У 3-х тт. Львів : Світ, 1990–1992. Т.1. 1990. 316 с., Т.2. 1990. 560 с., Т.3. 1992. 451 с.
79. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV – до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. Київ : Критика, 2008. 472 с.
80. Яковлева Т. Гетьманщина в другій половині 50-х років XVII століття : причини і початок Руїни. Київ : Основи, 1998. 447 с.
81. Яковлева Т. Руїна Гетьманщини : Від Переяславської ради-2 до Андрусівської угоди (1659–1667 pp.). Київ : Основи, 2003. 644 с.
82. Kohut Zenon E. Making Ukraine: Studies on Political Culture, Historical Narrative, and Identity. University of Alberta Press, 2011. 356 pp.

83. Snyder, Timothy. The reconstruction of nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569-1999. Yale University Press, 2003. 367 pp.

Інформаційні ресурси

84. Електронна бібліотека Інституту історії України НАН України (<http://surl.li/dtcddde>).

85. Електронна бібліотека Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України (http://archeos.org.ua/?page_id=16539).